

<http://ui.ac.ir/en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Document Type: Research Paper

Vol. 31, Issue 4, No.80, Winter 2021, pp. 1-22

Received: 28.12.2019 Accepted: 20.04.2020

An Analysis of the Mediating Role of Higher Education Stratification on the Reproduction of Social Inequality in the Labor Market

Zohreh Rafiee Boldaji

*PhD Candidate of Social Science, University of Isfahan, Iran
z.rafiie.b@gmail.com*

Vahid Ghasemi *

*Professor, Department of Social Sciences, University of Isfahan, Iran
v.ghasemi@ltr.ui.ac.ir*

Maghsod Farasatkah

*Associate Professor, Institute for Research and Planning in Higher Education, Tehran, Iran
m-farasatkah@yahoo.com*

Seyed Ali Hashemianfar

*Associate Professor, Department of Social Sciences, University of Isfahan, Iran
seyedalihashemianfar@yahoo.com*

Introduction

Nowadays entering a university is known as the most important way by which individuals could place themselves in a higher social position. Thus, who can enjoy these situations and how the higher education chances are divided among people can be studied as an index of education justice which is an important issue of social justice. One of the major findings of social stratification research is that there is a significantly positive association between the social origin and status attainment in modern societies and that this is mostly mediated by the educational attainment. According to a vast competition for entering a university, this issue is not thought seriously among students. Large expenses of classes, educational books and pamphlets, specialized courses and educational counseling along with various facilities, the ability of upper class strata in registering their children in high quality and nonprofit schools, the capability of these strata in employing private teachers and some other issues have influenced the individual position in the stratification of higher education as well. It has also been observed that privileged families, even after their children's graduation, help them find suitable careers and positions through their own social capital. If the intensity of this issue is high in a society, it can have negative individual and social outcomes. Therefore, in this study, the authors have examined the issue of whether a higher education degree represents a kind of liberation from social background or, on the contrary, whether the resources associated with social origin have impacts both on the type of people's education and even having a relevant position after the graduation.

Material & Methods

The research method was a quantitative and survey type and the data were collected through a questionnaire. The population of this study included all educated employees who have graduated from universities across the country since 2006 and are working in various sectors of the labor market in Isfahan. The sample size was 530 individuals according to the assumptions of the confidence level, test power, and the number of variables involved in the analysis using Sample Power SPSS. According to the dispersion of participants of this study, the sampling method was in such a way that different economic parts were determined. Then, various economic centers were randomly selected, and by going to these centers, the graduates of the universities were randomly sampled.

Discussion of Results & Conclusions

The results of the research showed that there is a relationship between the individual status in the higher education system, and those who possessed a higher status in the higher education system have a higher position. It might imply that the education system, as functionalists claim, leads to

meritocracy which prepares worthy people for careers and special roles in a society. But, another result of this study makes us think and review more the viewpoints of functionalists. It showed that there is a direct and positive relationship between social capital and individual position in the higher education system (i.e. those who possess a higher social capital have a better position in the higher education system as well). However, in the structural equation modelling phase, the direct and indirect effects of social capital on career position were not significant, but the role of social capital in finding careers has been very effective. About 37.3 percent of the respondents have claimed that they have been informed of the careers through official channels including advertisements, employment offices, or scholarships and then they have proceeded. While 62.7 percent of respondents have been informed through informal channels (i.e. families, friends and relatives) and then they have proceeded. This is of high importance in such conditions that the country has faced vast unemployment of university graduates. Considering the spread of higher education centers in the country, due to the limitation in

* Corresponding author: +989133178290

Copyright©2021, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially.

accepting in special fields and special universities, the competition between participants in Konkoor (national university entrance exam) is high. This causes families to invest a large amount of financial resources on the success of their children. Thus, poor families show less risky capacity for investment in education of their children, so the children of wealthy families in competing with children of families with lower levels of income have more chances in ascending this phase. In this study, those families with higher economic capital have possessed a better status in the higher education system and a higher career position as well, which the entire effect of economic capital on career position is performed through the mediation of individual position in the higher education system. This finding is in the direction of theoretical foundations associated with the reproduction of social inequalities through education.

According to Bourdieu theory, the children of the average class families are possibly more successful in getting educational certificates because of having cultural capital. In his mind, the presupposition of the education system is founded in the principle that cultural capital is at the disposal of the education system and the distribution of cultural capital is performed by such a system while only a small number of students obtain cultural capital; therefore, it is evident that there is much malfunctioning in education transferring. The findings of the study in the direction of theoretical principles showed that those who possess a higher cultural capital have a better position in the higher education system and a higher career position as well.

The results of this study also indicated that the social background, whether directly or indirectly, affects the career position, and social inequalities are reproduced through the education system. So, the meritocracy society which Durkhiem expected has not been accomplished in such a society in which the role of heredity in careers is reduced and inequality is not the result of external forces, but it reflects the difference in individual competencies, capacities, and individual efforts in giving service to the society.

Keywords: Higher Education, Social Reproduction, Cultural Capital, Social Capital, Economic Capital.

References

- Alison, P. D. (1978) Measures of inequality. *American Sociological Review*, 43, 865-880.
- Alon, S. (2009) The evolution of class inequality in higher education: competition, exclusion and adaptation. *American Sociological Review*, 74, 731-755.
- Archer, L., Hutchings, M., & Ross A. (2003) *Higher Education and Social Class: Issues of Exclusion and Inclusion*. London: Routledge.
- Arias, O., Yamada, G., & Tejerina, L. (2004) Education, family background and racial earnings inequality in Brazil. *International Journal of Manpower*, 25 (3-4), 355-375.
- Bathmaker, A., Ingram, N., & Waller, R. (2013) Higher education, social class and the mobilisation of capitals: recognising and playing the game. *British Journal of Sociology of Education*, 34, 723-743.
- Bergh, A., & Fink, G. (2009) Higher education, elite institutions and inequality. *European Economic Review*, 53, 376-384.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992) *Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Breen, R. (2004) *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Breen, R., & Jonsson, J. O. (2005) Inequality of opportunity in comparative perspective: recent research on educational attainment and social mobility. *Annual Reviews*, 31, 223-243.
- Bodoun, R. (1991) *Social Logic*. Translated by Abdolhossein Nikgozar, Tehran: Javidan (In Persian).
- Boudon, R. (1974) *Education Opportunity and Social Inequality Changing Prospects in Western Society*. New York: Wiley.
- Bourdieu, P. (2005) *The Forms of Capital*. In Tajbakhsh, K (2005) *Trust, Democracy and Development*. Translated by Afshin khakbaz & hasan Poyan, Tehran: Shirazeh (in Persian).
- Bourdieu, P. (2010) *Raisons Pratiques: Sur La Theorie de l' action*. Translated by Morteza Mardiha, Tehran: Naghsh-o-Negar (In Persian).
- Bowles, S., & Gintis, H. (1976) *Schooling in Capitalist America*. London: Routledge.
- Busemeyer, M. R. (2012) Inequality and the political economy of education: an analysis of individual preferences in oecd countries. *Journal of European Social Policy*, 22 (3), 219-240.
- Carney, M., & Henry, E. (1997) *Educational Reforms: A Discussion on the Economics and Sociology of Education*. Translated by Mohammad Hassan Amir Teymouri, Tehran: Rooz (In Persian).
- Carney, M. (1989) *Education in the service of Cultural Imperialism*. Translated by Mahbobeh Mohajer, Tehran: Amirkabir (In Persian).
- Connell, W. F. (1989) *A History of Education in the Twentieth Century World*. Translated by Hasan Afshar, Tehran: Markaz (In Persian).
- De Vaus, D. A. (2002) *Surveys in Social Research*. Translated by Hoshang Naiebi, Tehran: Ney (In Persian).
- Durkhiem, E. (2002) *Social Work Division*. Translated by Bagher Parham, Tehran: Markaz (In Persian).
- Erikson, R., & Jonsson, J. O. (1998) Social origin as an interest-bearing asset: family background and labor-market rewards among employees in Sweden. *Acta Sociologica*, 41, 19-36.
- Field, J. (2007) *Social Capital*. Translated by Gholamreza Ghaffari and Hossein Ramezani, Tehran: kavir (In Persian).
- Giddens, A. (2003) *Sociology*. Translated by Manochehr Sabori, Tehran: Ney (In Persian).
- Giddens, A. (2009) *The class structure of the advanced societies*. Translated by Askar Ghahreman Por, Tehran: Tisass (In Persian).
- Grodsky, E. (2007) Compensatory scholarship in higher education. *American Journal of Sociology*, 112 (6): 1662-1712.
- Goldthorpe, J. H. (2000) *On Sociology: Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Hansen, M.N. (2001) Education and economic rewards, variations by social class origin and income measures. *European Sociological Review*, 17, 209-231.

- Holsinger, D. B., & Jakob W. J. (2008) *Inequality in Education Comparative Education Research Center*: University of Hong Kong.
- Hout, M. (1988) More universalism less structural mobility: the american occupational structure in the 1980. *American Journal of Sociology*, 93, 1358-1400.
- Jury, M., Smeding A., Stephens, N., Nelson, J., & Aelenei, C. (2017) The experience of low-ses students in higher education: psychological barriers to success and interventions to reduce social-class inequality. *Journal of Social Issues*, 37, 213-245.
- Kalmjin, M. (1994) Mothers occupational status and children schooling. *American Sociological Review*, 59, 257-275.
- Katsilis, J. & Richard R. (1990) Cultural capital, student achievement and educational reproduction: the case of greece. *American Sociological Review*, 55, 270-89.
- Leathwood, C. (2004) A critique of institutional inequalities in higher education. *Theory and Research in Education*, 2 (1), 31-48.
- Lucas, S. R. (2001) Effectively maintained inequality: education transitions, track mobility and social background effects. *American Journal of Sociology*, 106 (6), 1642-1960.
- Mare, R. (1980) Social background and school continuation decisions. *Journal of the American Statistical Association*, 75, 295-305.
- Qarun, M. (2003) The effect of household economic and social status on demand for higher education. *Research and Planning In Higher Education*, 4 (30), 43-74.
- Schlicht, R., Stadelman-Steffen, I., & Freitag, M. (2010) Educational inequality in the EU. *European Union Politics*, 11 (1), 29-59.
- Seidman, S. (2007) *The Struggle of Votes in the Sociology*. Translated by Hadi Jalili, Tehran: Ney (In Persian).
- Shavit, Y., & Blossfeld, H. (2007) *Persistent Inequality Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder: Westview Press.
- Sullivan, A. (2001) Cultural capital and educational attainment. *Sociology*, 35, 219-293.
- Treiman, D. J. (1970) Industrialization and Social Stratification. In E. O. Laumann (Ed.) *Social Stratification: Research and Theory for the 1970s*: 207-234. Indianapolis: Bobbs-Merrill Company.
- Triventi, M. (2013) The role of higher education stratification in the reproduction of social inequality in the labor market. *Research in Social Stratification and Mobility*, 32, 45-63.
- Triventi, M. (2014) Education as a positional good: implications for social inequalities in educational attainment in italy. *Research in Social Stratification and Mobility*, 35, 45-63.
- Tsui, L. (2003) Reproducing social inequalities through higher education: critical thinking as valued capital. *Journal of Negro Education*, 72 (3), 318-330.
- Torch, F. (2011) Is a college degree still the great equalizer? integrational mobility across levels of schooling in the united states. *American Journal of Sociology*, 117 (3): 763-807.
- Wall, E., Ferrazzi, G., & Schryer, F. (1998) Getting the goods on social capital. *Rural Sociology*, 63 (2), 300-322.
- Zare, B., & Lotfi, M. (2012) Investigation of social factors affecting intergenerational social mobility in kermanshah. *Social Issues of Iran*, 4 (1), 113-139.

تحلیل نقش میانجی‌گری قشربندی آموزش عالی در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی در بازار کار

زهرة رفیعی‌بلداجی، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان، ایران

z.rafiiee.b@gmail.com

وحید قاسمی*^{ID}، استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان، ایران

v.ghasemi@ltr.ui.ac.ir

مسعود فراست‌خواه، دانشیار، گروه برنامه‌ریزی آموزش عالی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی تهران،

ایران

m-farasatkah@yahoo.com

سیدعلی هاشمیان‌فر، دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان، ایران

seyedalihashemianfar@yahoo.com

چکیده

با گسترش یافتن و عمومی شدن نظام آموزش عالی انتظار می‌رفت شرایط اجتماعی دگرگون و فرصت برابر تحرک اجتماعی برای همگان میسر شود. این پژوهش با تبیین نظری و آزمون فرضیه‌های مختلف درباره تأثیر پس‌زمینه اجتماعی بر پذیرش در دانشگاه و سپس بر موقعیت شغلی افراد، درصدد بررسی نقش میانجی‌گری قشربندی آموزش عالی در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی در بازار کار است. جامعه آماری همه شاغلان در بازار کار شهر اصفهان است که از سال ۱۳۸۵ به بعد از دانشگاه فارغ‌التحصیل شده‌اند. حجم نمونه با استفاده از نرم‌افزار اسپاس اس‌اس‌اس سمپل‌پاور ۵۳۰ نفر برآورد شد. نتایج نشان دادند بین جایگاه فرد در نظام آموزش عالی و موقعیت شغلی او رابطه وجود دارد و سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی خانواده بر نوع قبولی فرد در دانشگاه تأثیر مثبت دارد؛ یعنی افراد دارای سرمایه‌های خانوادگی بالاتر، جایگاه بالاتری در نظام آموزش عالی داشته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهند اثر سرمایه اقتصادی بر موقعیت شغلی از طریق میانجی‌گری نظام آموزش عالی است؛ اما سرمایه فرهنگی هم به‌صورت غیرمستقیم و هم مستقیم بر موقعیت شغلی تأثیر دارد. هرچند اثر سرمایه اجتماعی بر موقعیت شغلی معنادار نشد، در یافتن شغل بسیار تأثیرگذار بوده است؛ در واقع، پس‌زمینه اجتماعی چه به‌صورت مستقیم و چه غیرمستقیم بر موقعیت شغلی تأثیر می‌گذارد و نابرابری‌های اجتماعی از طریق نظام آموزشی بازتولید می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: نظام آموزش عالی، بازتولید اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی

* نویسنده مسؤول: ۰۹۱۳۳۱۷۸۲۹۰

مقدمه و بیان مسئله

همراه با تحولات اقتصادی قرون اخیر در سطح جهان، تحولات اجتماعی زیادی نیز صورت گرفت. با پیدایش انقلاب صنعتی و تخصصی شدن مشاغل، نقش علم و دانش در برآورده کردن نیازهای متنوع انسان‌ها فزونی یافت. با رشد و توسعه بخش‌های مختلف اقتصادی (صنعت، کشاورزی، خدمات) نیاز به افراد متخصص برای به گردش درآوردن این بخش‌ها روزبه‌روز بیشتر احساس می‌شد و اشخاص دارای تخصص که عموماً در دانشگاه‌ها پرورش می‌یافتند، به دلیل نیاز اجتماعی و اهمیت حرفه‌شان از مزایای زیادی از جمله درآمد بیشتر، میزان بیکاری کمتر، اوقات فراغت بیشتر و منزلت اجتماعی بالاتر برخوردار شدند.

به این ترتیب، ورود به دانشگاه و کسب تخصص در این مکان‌ها، مهم‌ترین راهی شناخته شد که افراد قادر بودند خود را در موقعیت اجتماعی بالاتری قرار دهند؛ پس اینکه چه کسانی از این موقعیت‌ها بهره می‌برند و چگونه فرصت‌های آموزش عالی بین مردم تقسیم شده است، به منزله شاخصی از عدالت آموزشی که از زیرمجموعه‌های مهم عدالت اجتماعی است، بررسی می‌شود. از یافته‌های اصلی پژوهش‌های انجام شده در حوزه قشربندی اجتماعی این است که رابطه مثبت و مهمی بین منشأ اجتماعی و پایگاه اکتسابی وجود دارد؛ ولی این رابطه بیشتر با میانجی‌گری پیشرفت تحصیلی است (Erikson & Jonsson, 1998; Hansen, 2001; Triventi, 2013). بازتولید اجتماعی به معنای بازتولید نهایی سلسله‌مراتب اجتماعی (طبقه یا مواضع منزلتی) از طریق نظام آموزشی است؛ بدین معنا که فرزندان دارای والدین برخوردار به لحاظ اجتماعی در آینده به افرادی با امتیازات اجتماعی تبدیل شوند. از ابعاد این فرایند، بازتولید آموزشی است که فرزندان طبقات بالای اجتماعی قادرند به افرادی با برخورداری آموزش بالا تبدیل شوند. از نظر کاتسیلیز و ریچارد^۱ (1990) بازتولید آموزشی، تأثیر پیشینه خانوادگی بر

پاداش‌های آکادمیکی صرف‌نظر از فرایندهای مداخله‌کننده دیگر تعریف شده است.

با توجه به رقابت گسترده برای ورود به دانشگاه، این مسئله بسیار جدی میان دانش‌آموزان دیده می‌شود. هزینه‌های سرسام‌آور کلاس‌های کنکور، کتاب‌ها و جزوات آموزشی، مشاوره‌های درسی و تحصیلی تخصصی و انواع تسهیلات دیگر؛ همچنین توانایی اقشار بالای جامعه در ثبت نام فرزندان خود در مدارس باکیفیت بالاتر و مدارس غیرانتفاعی و توانایی این اقشار در استخدام معلم خصوصی و برخی موارد دیگر، بر موقعیت فرد در قشربندی آموزش عالی تأثیر می‌گذارد و از آنجا که میزان مشارکت در آموزش عالی در دهه‌های اخیر به سرعت افزایش پیدا کرده است، احتمال آن است که تفاوت در نوع دانشگاه، رشته و مدارک تحصیلی با سرانجام شغلی فارغ‌التحصیلان ارتباط داشته باشد. همچنین بسیار مشاهده شده است که خانواده‌های برخوردار، حتی بعد از فراغت از تحصیل فرزندان‌شان، آنها را از طریق سرمایه اجتماعی خود در پیدا کردن شغل و موقعیت شغلی مناسب یاری می‌رسانند. اگر شدت این امر در جامعه بالا باشد، ممکن است پیامدهای فردی و اجتماعی منفی به دنبال داشته باشد. همان‌گونه که بوردیو و واکوینت^۲ (1992) به جامعه‌شناسی همچون سلاخی علیه ظلم و بی‌عدالتی می‌نگریست، بررسی این مسئله و روشن شدن ابعاد مختلف آن نیز گام مهمی در کاهش نابرابری‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی برای عدالت اجتماعی است؛ بنابراین، در این پژوهش این مسئله بررسی می‌شود که در کشور ایران، داشتن درجه تحصیلات عالی نوعی آزادی از پس‌زمینه اجتماعی را فراهم می‌کند یا برعکس منابع مربوط به منشأ اجتماعی حتی بعد از فراغت از تحصیل نقش مهمی را ایفا می‌کنند. همچنین سازوکارهایی تحلیل می‌شوند که به وسیله آنها نابرابری اجتماعی بین فارغ‌التحصیلان آموزش عالی بازتولید شده است. به ویژه هدف، فهم این نکته است که آیا انتخاب مسیرهای آموزشی مختلف در آموزش عالی،

² Bourdieu & Wacquant

¹ Katsilis & Richard

تصمیم به ادامه تحصیل می‌گیرند؛ به‌ویژه دانش‌آموزانی که از خانواده‌های از نظر اقتصادی و اجتماعی برخوردارند، نسبت به دانش‌آموزان از خانواده‌های کمتر برخوردار، به احتمال بیشتر مدرک دانشگاهی را می‌گیرند. از نظر این پژوهشگران، منشأ اجتماعی تأثیر خود را در مراحل اولیه تحصیل تا قبل از دانشگاه داشته است؛ بنابراین، افرادی که به تحصیلات عالی راه یافته‌اند افرادی با توانمندی‌ها، انگیزه‌ها و آرزوهای شغلی مشابه‌اند؛ بنابراین، منشأ اجتماعی در سرانجام شغلی فارغ‌التحصیلان دانشگاه تأثیری ندارد.

یافته‌های پژوهش‌های دسته سوم نشان می‌دهند نابرابری‌های اجتماعی در نظام آموزشی و از طریق نظام آموزشی بازتولید می‌شوند. گلدتورپ^۸ (2000)، تسوی^۹ (2003)، آریاس و همکاران^{۱۰} (2004)، الون^{۱۱} (2009)، برگ و فینک^{۱۲} (2009)، شلیت، استادل‌من - استفن و فریتاگ^{۱۳} (2010)، تریوتی^{۱۴} (2013) بث‌میکر و همکاران^{۱۵} (2013)، جری و همکاران^{۱۶} (2017) و زارع و لطفی (۱۳۹۱) با بررسی تأثیر زمینه خانوادگی بر آموزش و آموزش عالی و سپس بر سرانجام شغلی فارغ‌التحصیلان، به این نتیجه رسیده‌اند که امروزه زمینه اجتماعی شاید در پذیرش دانشگاه تأثیر چندانی نداشته باشد ولی در نوع دانشگاه و رشته‌ای که پذیرفته می‌شوند تأثیر دارد؛ بنابراین، زمینه اجتماعی در سرانجام شغلی فارغ‌التحصیلان تأثیر دارد. بررسی پیشینه تجربی پژوهش نشان می‌دهد پژوهش‌های داخلی درباره نقش زمینه اجتماعی بر نوع قبولی فرد در دانشگاه و همچنین آینده شغلی فارغ‌التحصیلان کمتر انجام شده یا اصلاً انجام نشده است. کمبود پژوهش‌ها در این زمینه به بررسی این موضوع نیاز دارد که آیا رقابت برای ورود به دانشگاه رقابتی عادلانه است و آیا دانشگاه راهی

ممکن است دلیل سرانجام حرفه‌ای ناهمگون افراد از طبقات اجتماعی مختلف باشد یا خیر؟ برای بررسی این مسئله از رویکرد کمی و روش پیمایش استفاده و تلاش می‌شود با کنترل کمی سایر متغیرهای تأثیرگذار بر نابرابری در بازار کار، اثر منشأ اجتماعی از طریق قشربندی آموزش عالی بر نابرابری در بازار کار تحلیل شود.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط بین دستیابی شغلی و زمینه اجتماعی بین فارغ‌التحصیلان دانشگاه به سه گروه تقسیم می‌شوند: دسته اول پژوهش‌هایی که دیدگاهی کارکردگرایانه بر آنها حاکم است و معتقد به وجود نداشتن ارتباط بین دستیابی شغلی و زمینه اجتماعی بین فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌اند. از نظر هوت^۱ (1988)، تریمان^۲ (1970)، برین^۳ (2004)، برین و جانسون^۴ (2005)، معیارهای استخدام شایسته‌سالاری در بازار کار برای فارغ‌التحصیلان دانشگاهی رایج است.

پژوهش‌های دسته دوم به نتیجه بینایی رسیده‌اند؛ به این صورت که زمینه اجتماعی تا قبل از ورود به دانشگاه تأثیرگذار بوده است و افرادی که به دانشگاه راه یافته‌اند، افرادی با توانمندی‌های خاص‌اند؛ بنابراین، در جامعه‌ای که در بازار کار آن شایسته‌سالاری حاکم باشد، زمینه اجتماعی بر سرانجام شغلی فارغ‌التحصیلان تأثیری ندارد. در پژوهش‌های بودن^۵ (1974)، میر^۶ (1980) شویت و بلاس‌فیلد^۷ (2007) و قارون (۱۳۸۲) پس‌زمینه اجتماعی بر درآمد و جایگاه شغلی فارغ‌التحصیلان دانشگاه تأثیری نداشته است؛ زیرا در هر انتقال از یک مقطع تحصیلی به مقطع بالاتر، نسبت کوچک‌تری از دانش‌آموزان قشر پایین‌تر نسبت به دانش‌آموزان قشر بالاتر

⁸ Goldthorpe

⁹ Tsui

¹⁰ Arias et al.

¹¹ Alon

¹² Bergh & Fink

¹³ Schlicht, Stadelman-Steffen & Freitag

¹⁴ Triventi

¹⁵ Bathmaker et al.

¹⁶ Jury et al.

¹ Hout

² Treiman

³ Breen

⁴ Breen & Jonsson

⁵ Boudon

⁶ Mare

⁷ Shavit & Blossfeld

برای آزادی از پس‌زمینه اجتماعی افراد است یا خیر.

مبانی نظری

در بیشتر جوامع گذشته، نظام آموزشی گرایشی فئودالی یا اشرافی داشت و امکانات آموزشی بهتر در انحصار فرزندان قشرهای برگزیده بود. مشخصات اقتصادی - اجتماعی خانواده‌ها و ارزش‌گذاری جامعه سبب می‌شد تحصیل درهای خود را به روی همه نگشاید و به‌طور طبیعی فرزندان به اینگونه نظام‌های آموزشی راه می‌یافتند که سطح زندگی بالاتری داشتند. در این جوامع پول بیشتر برای نظام آموزشی به معنای امتیاز بیشتر برای افرادی اندک به هزینه‌ی اکثریت و هرم آموزشی محصول این فرایند، مبنای درجه بندی مراتب اجتماعی بود. نظام آموزشی کسانی را دستچین می‌کرد که موفقیت برایشان دایمی بود و آنان را با برچسبی روانه می‌کرد که لیاقتشان را به اثبات می‌رساند. با پیدایش جامعه صنعتی و سپس فراصنعتی کسب تحصیلات دانشگاهی راهی برای دستیابی به مشاغل مهم و به دنبال آن انواع سرمایه است؛ بنابراین، تقاضا برای ورود به دانشگاه بسیار افزایش یافت و عمومی شد.

خانواده‌های طبقات بالا درباره این موضوع نگران‌اند؛ زیرا تعداد بیشتری از افراد می‌توانند مدرک دانشگاهی دریافت کنند و در این شرایط، دیگر مدرک برای کسب منصب اجتماعی بالا که هدف کلیدی این خانواده‌ها محسوب می‌شود، کافی نیست؛ بنابراین، این تصور منطقی است که آنها سعی خواهند داشت برخورداری‌های فرزندان‌شان را با پذیرش انتخاب‌های راهبردی در نظام مدرسه به گونه‌ای حفظ کنند که نظریه «نابرابری حفظ‌شده مؤثر» لوکاس پیشنهاد کرده است (Lucas, 1964-1645: 2001). مطابق با این دیدگاه، وقتی سطح ثبت‌نام در آموزش عالی پایین است، دسترسی به آموزش عالی به نخبگان ثروتمند محدود است. زمانی که آموزش نسبتاً گسترده باشد، آنها به دنبال تفاوت‌های کیفی در آن مرحله از تحصیل‌اند و از مزایایشان استفاده می‌کنند تا مقاطع تحصیلی یکسان را با

تحصیلات از نظر کیفی بهتر، ایمن کنند؛ بنابراین، هنگامی که تعداد زیادی از افراد وارد تحصیلات عالی می‌شوند، خانواده‌های طبقات بالاتر، بهترین گزینه‌های آموزشی را برای فرزندان‌شان انتخاب خواهند کرد تا مزایا و برخورداری‌های نسبی‌شان را حفظ کنند و با وجود عمومی بودن دسترسی به آموزش عالی، فرایند انطباق موجب شکل‌گیری مسیرهای تحصیلی متفاوتی برای طبقات مختلف اجتماعی می‌شود (Busmeyer, 2012: 221). در اثر این فرایند، مؤسسات نخبه‌گرا که در آنها منابع و استادان کیفیت بالا و نقش موقعیت‌سازی دارند، با معیارهای انطباق همسو می‌شوند و فرایند تفکیک به‌گونه‌ای نامحسوس اعمال می‌شود (Leathwood, 2004: 36). این در راستای فرضیه «گونگونگی» برینت و کارابل^۱ (1989) است که بیان می‌کند وجود مسیرهای مختلف در تحصیلات عالی (برای مثال، دانشگاه‌ها و کالج‌های انجمنی) در ایالات متحده، تنوعی از دانشجویان طبقات پایین‌تر برای نهادها و رشته‌های با کیفیت پایین‌تر و با اعتبار کمتر تولید می‌کند.

سایگل الون^۲ (2009) با تأثیرپذیری از لوکاس، سه مفهوم اساسی را در این ارتباط توسعه می‌دهد. یکی از این مفاهیم تز نابرابری نگه داشته‌شده حداکثری (MMI) است؛ بنیان اساسی این تز، بر این قاعده استوار است که دانشجویان دارای زمینه‌های ممتاز، در تلاش برای حفظ و افزایش امتیاز خود از طریق دست‌یابی به آموزش‌اند. این دانشجویان همزمان با توسعه نظام آموزشی و عمومی شدن ثبت‌نام در آموزش، با وجود اینکه به لحاظ ذهنی علایق طبقاتی ندارند، به منزله کنشگران عقلانی در جستجو برای به حداکثر رساندن شانسی فردی خودند. این نظریه بر این منطق استوار است که برتری نسبی حضور در هر سطح از آموزش در نهایت، به نفع دانش‌آموزانی خواهد بود که به لحاظ اقتصادی و اجتماعی مزیت بالایی دارند (Grodsky, 2007: 1674).

الون معتقد است هنگامی شکاف طبقاتی در دسترسی به آموزش عالی کاهش می‌یابد که رقابت برای دسترسی به

¹ Brint & Karabel

² Alon

شکل‌گیری الگوی نابرابری توسعه‌یابنده مؤثر (EEI) می‌شود (Alon, 2009: 735).

دراثر فرایند انطباق، از دانش‌آموزان دارای مزیت اقتصادی و اجتماعی بالا، در طی زمان چندین آزمون گرفته می‌شود و این آزمون‌ها، امتیاز نهایی آنان را بهبود می‌بخشد و به دسترسی آنها به مؤسسات آموزشی منتخب کمک می‌کند. همچنین رشد تفاوت در کیفیت مؤسسات آموزشی، فرایند انطباق را تقویت می‌کند. راهبرد انطباق سبب قطبی شدن دانش‌آموزان براساس مزایای طبقاتی و ورود آنان به مدارس و کالج‌های منتخب می‌شود. می‌توان انتظار داشت که قطبی شدن براساس طبقه (انطباق)، امتیاز آزمون در پذیرش (تحریم) را هم همراهی و حفظ کند. افرادی با مزایای اقتصادی و اجتماعی بالا، قدرت تأثیرگذاری بیشتری مبنی بر این دارند که چطور شایسته تعریف شوند؛ در حالی که فرصت برای محرومان از مزایای اقتصادی و اجتماعی محدود است. این دو بعد انطباق و تحریم یکدیگر را تقویت می‌کنند و نابرابری را توسعه می‌دهند؛ بنابراین، نابرابری طبقاتی در آموزش عالی هم اصرار به دوام دارد هم توسعه می‌یابد. به نظر الون وقتی رقابت در پذیرش بالاست، تحریم و به ویژه انطباق، نابرابری براساس طبقه را در تمام کالج‌ها افزایش می‌دهد و نابرابری به‌طور مؤثر توسعه می‌یابد. در مقابل، وقتی کالج‌ها در کشمکش و تقلا برای تکمیل ظرفیت اند، موانعی در پذیرش و دسترسی به دانشگاه‌ها وجود ندارد و با وجود نظام آموزشی جامع و فراگیر، موانع تحریمی ناچیز است و افراد دارای امتیاز، به امتیازات منزلتی نیازی ندارند. او معتقد است بالارفتن موانع آکادمیکی (تحریم) و قطبی شدن امتیازات آزمون (انطباق) در رقابت شدید برای پذیرش، سبب بالارفتن نابرابری طبقاتی در آموزش عالی می‌شود. الون بر این فرض است که چرخه تحریم و انطباق، شایسته سالاری در آموزش عالی را از بین برده و قشربندی را بیشتر از قبل کرده است (Alon, 2009: 737).

بنابراین، منابع و امکانات خانواده در موفقیت تحصیلی

آموزش پایین است و هنگامی که رقابت بالاست، شکاف طبقاتی افزایش می‌یابد. او به پیروی از لوکاس^۱ (2001) بر این اعتقاد است که با توسعه دسترسی به آموزش عالی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی هم‌ثبات نام در کالج‌هاست و هم‌نوع کالج‌ها را تعیین می‌کند. او معتقد است گروه‌های صاحب‌امتیاز از مزیت‌های پایگاهی خود برای تعیین کمی و کیفی آموزش بهره‌برداری می‌کنند و در نتیجه، با نابرابری حفظ‌شده مؤثر (EMI)، نابرابری دوام و استمرار می‌یابد. الون معتقد است نابرابری طبقاتی در دسترسی دانشجویان به نوع کالج‌ها و کیفیت تحصیل مؤثر است و دانشجویان دارای مزیت و برتری طبقاتی، جذب مؤسسات آموزشی منتخب می‌شوند؛ در حالی که افراد محروم از مزایای اقتصادی و اجتماعی در مؤسساتی با موقعیت اجتماعی کمتر به آموزش مشغول می‌شوند. الون ادعا دارد در حالی که دراثر توسعه آموزش عالی مفهوم واقعی نابرابری پنهان مانده است، تفاوت‌های کیفی در طی زمان، جایگزین نابرابری کمی شده و سطح نابرابری در طی زمان متحول شده است. او معتقد است نابرابری حفظ‌شده مؤثر (EMI)، قوی‌تر از نابرابری توسعه‌یابنده مؤثر (EEI) و نابرابری کاهش‌یابنده مؤثر (EDI) برای بیان الگوهای رشد یا کاهش تفاوت‌های کمی و کیفی عمل می‌کند. از دید الون، عنصر کلیدی توسعه مؤثر نابرابری، حضور انطباق امتیاز همزمان با موانع تحریمی است (Alon, 2009: 731-732). او بر این نظر است که پیچیدگی رقابت بین ورودی‌ها، به‌طور اجتناب‌ناپذیری اهمیت شکاف طبقاتی در آموزش عالی را برجسته می‌کند. وقتی سطح رقابت پایین است، تفاوت‌های کمی و کیفی بر مبنای طبقه به حداقل می‌رسد و نابرابری طبقاتی کاهش می‌یابد. در این حالت الگوی نابرابری کاهش‌یابنده مؤثر (EDI) نقش اساسی ایفا می‌کند. هنگامی که رقابت برای ورود به دانشگاه بالاست، با غلبه تفاوت کیفی بر کمی، شکاف طبقاتی گسترش می‌یابد و دسترسی به انواع کالج و مؤسسه منتخب رقابتی می‌شود. این شرایط موجب

¹ Lucas

شود. از یک سو، مطالعات نشان داده‌اند منشأ اجتماعی با منابع اجتماعی در دسترس ارتباط دارد. از سوی دیگر، میزان جالب توجهی از مطالعات نشان می‌دهند منابع اجتماعی با چندین نتیجه و حاصل، مانند منصب‌های اجتماعی رده‌بالا ارتباط دارند؛ زیرا طبقات بالا، شبکه‌های اجتماعی بزرگ‌تری را دارند و با افراد بانفوذتری رابطه دارند. آنها ممکن است هنگامی که در جستجوی شغل اند یا هنگامی که در رقابت برای ارتقای شغلی‌اند، مزایایی را داشته باشند و بتوانند پارتی بازی کنند. برای مثال آنها اطلاعات بیشتری در زمینه فرصت‌های شغلی دارند و والدینشان قادرند تماس‌های اجتماعی آنها را به تحرک وادارند تا انتقال به بازار کار را ملایم کنند یا تغییر شغل را تسهیل کنند تا موقعیت حرفه‌ای بهتری به دست آورند. استفاده از شبکه‌های اجتماعی به منزله چاره مهمی در نظر گرفته می‌شود تا نابرابری اجتماعی را در بازار کار بازتولید کند؛ حتی اگر نتوان سهم آن را از نظر تجربی تخمین زد و برآورد کرد. بورديو به تبدیل پذیری اشکال مختلف سرمایه به انواع اقتصادی آن تأکید دارد. کنشگران از طریق سرمایه اجتماعی می‌توانند دسترسی مستقیمی به منابع اقتصادی داشته باشند. همچنین آنها قادرند سرمایه فرهنگی خود را از طریق تماس با کارشناسان یا افراد معتبر افزایش دهند و با مؤسسات عرضه‌کننده اعتبارات باارزش مرتبط شوند (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۴۹-۱۴۸).

بنابراین، طبقات بالای جامعه به دلیل داشتن ارتباطات وسیع و امکانات فراوان، سرمایه اجتماعی بالاتری دارند. در ضمن بورديو معتقد است خانواده مهم ترین عامل تأثیرگذار برای میزان سرمایه اجتماعی افراد است. با این توصیف، مشخص است که خانواده در فرایند جامعه پذیری، این سرمایه را به نسل‌های بعدی منتقل کرده است و سعی در بازتولید روابط اجتماعی، انباشت سرمایه و اتحاد بر سر منافع دارد (بورديو، ۱۳۸۹: ۱۹۱-۱۸۸). طبقات بالای جامعه که سرمایه اقتصادی بالایی دارند و با استفاده از راهبردهای سرمایه‌گذاری مناسب فرهنگی درون خانواده به بازتولید انواع سرمایه مبادرت می‌ورزند، نظام آموزشی نیز از طریق تخصیص

افراد و آینده شغلی آنان تأثیر دارد. از مهم‌ترین منابعی که خانواده از آن برای دست‌یابی به اهداف خود و تضمین آینده تحصیلی و شغلی فرزندان استفاده می‌کند، سرمایه اقتصادی است. این شکل از سرمایه شامل دستمزد یا دیگر انواع دارایی مادی مثل حجم سرمایه و دارایی می‌شود و هم به صورت سرمایه‌گذاری مستقیم مثل پرداخت شهریه آموزشی و ثبت‌نام در نهادهای آموزشی معتبر و هم به صورت غیرمستقیم در قالب کمک مالی به فرزندان در ارتقای عملکرد تحصیلی آنها نقش دارد.

منابع مالی خانواده به ویژه هنگام تصمیم‌گیری جوانان برای رفتن به دانشگاه یا تعیین نوع دانشگاه اهمیت خاص خود را می‌یابد. خانواده‌های بهره‌مند از منابع مالی قوی‌تر، از فشار مالی در امان‌اند؛ در حالی که پرداخت این هزینه‌ها برای خانواده‌های بدون این منبع گران تمام می‌شود (Kalmjin, 1994: 261)؛ از این رو، خانواده کم‌بضاعت‌تر ظرفیت خطرپذیری کمتری برای سرمایه‌گذاری در امر آموزش از خود نشان می‌دهد (بودن، ۱۳۷۰: ۲۳۱؛ کانل، ۱۳۶۸: ۷۸۷). سرمایه فرهنگی نیز از دیگر منابعی است که خانواده‌های برخوردار از آن برای حفظ و ارتقای موقعیت خود استفاده می‌کنند. در نظریه بورديو دانش‌آموزانی که با آورده‌های بیشتر و بهتری از سرمایه فرهنگی وارد نظام آموزشی می‌شوند - دانش‌آموزان متعلق به خانواده‌های دارای مهارت‌ها و ترجیحات فرهنگ غالب - بهتر قادرند قواعد پنهان بازی را کشف کنند و مهارت‌ها و اولویت‌هایی را که از طرف مدرسه مهم تلقی می‌شوند، بپذیرند و مسیر خود را تا بالاترین سطوح تحصیلی بهتر ادامه می‌دهند؛ بنابراین، نابرابری‌های اجتماعی مثل تفاوت‌های اولیه افراد در سرمایه فرهنگی به صورت مدارک تحصیلی استمرار می‌یابد (سیدمن، ۱۳۸۶: ۲۰۲).

سرمایه دیگری که به وسیله آن طبقات بالاتر قادرند منافعشان را حفظ کنند، سرمایه اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی است. سرمایه اجتماعی از تعهدات اجتماعی ساخته شده است و در برخی شرایط به سرمایه اقتصادی تبدیل می‌شود و یا ممکن است در شکل یک عنوان اشرافی نهادینه

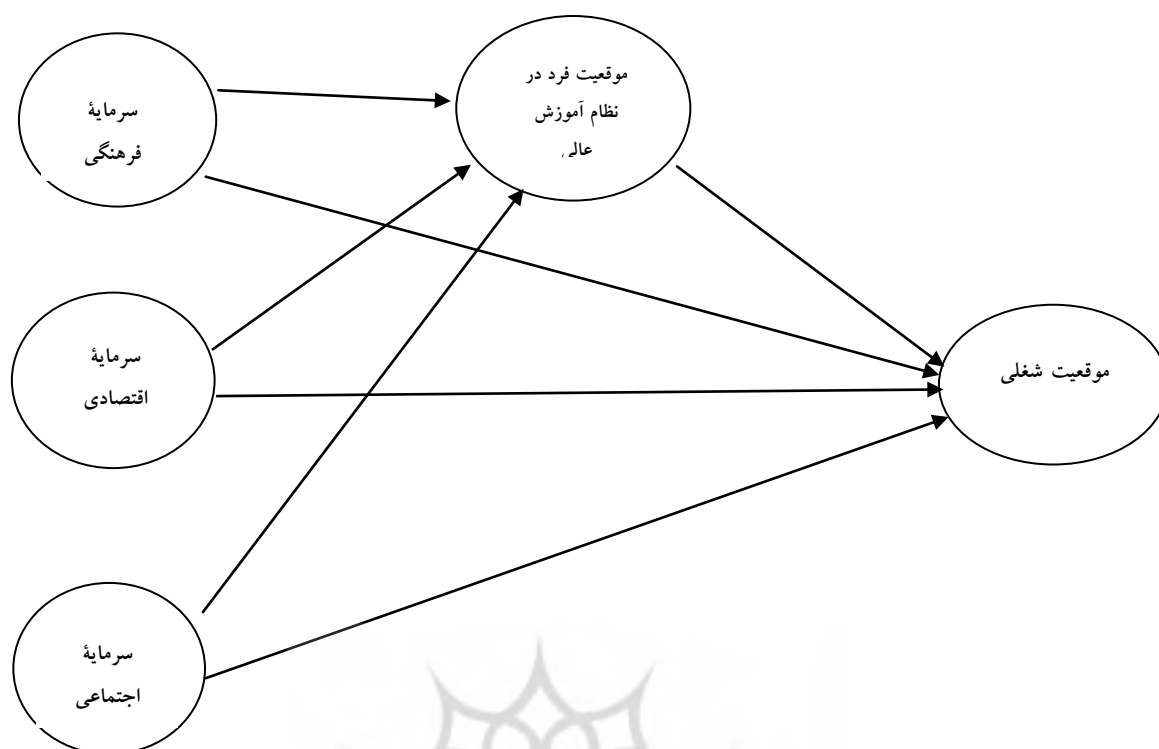
پیدا می‌کنند، دیگر کسب مدرک دانشگاهی برای ورود به بهترین منصب‌های شغلی کافی نیست. برعکس، احتمال این است که کارفرمایان هنگام انتخاب متقاضیان بالقوه برای منصب‌های خالی، ویژگی‌های اضافی همچون رشته تحصیلی، نوع نهاد یا مؤسسه آموزشی و یا سطح برنامه را ارزیابی کنند (Triventi, 2013: 47). با نگاهی به آموزش عالی، دو محور اصلی از قشربندی نهادی، منابع و فرصت‌های متفاوتی را برای فارغ‌التحصیلان نشان فراهم می‌کنند. قشربندی عمودی به سطوح متمایز رشته‌ای یا چرخه‌هایی اشاره دارد که در یک توالی مرتب شده‌اند. هر چرخه‌ای دسترسی به مدرک بالاتر و سالیان بیشتری از تحصیل را امکان‌پذیر می‌کند. قشربندی افقی شامل دست‌کم دو نوع اختلاف است؛ اولین آن شامل انواع متفاوتی از نهادها و بخش‌های تحصیلی است که به‌صورت سلسله‌مراتبی براساس درجه‌گزینش، کیفیت آموزش و اعتبار دانشگاهی طبقه‌بندی می‌شوند. دومین به رشته‌های دانشگاهی و اصول دانشگاهی اشاره دارد که در سازمان‌های مختلف و اطلاعات، گزینش، اعتبار دانشگاهی و بازده‌های اقتصادی متفاوت‌اند. با وجود چندین خط و مسیر قشربندی نهادی در نظام‌های آموزش عالی اروپا، حقوق و مزایای حرفه‌ای متفاوت که در ارتباط با رشته‌های تحصیلی متفاوت است، دوره آموزش رشته‌ای و نهادهای مختلف، افراد طبقات بالا می‌توانند از بهترین گزینه‌های آموزشی بهره‌مند شوند تا به بازار کار با مزایای اعطایی بهتر انتقال داده شوند؛ درنهایت، قشربندی آموزش عالی به میزان تفاوت در گزینش، کیفیت - اعتبار و ارزش بازار کار رشته‌ها و شاخه‌های مختلف تحصیلی و نهادها اشاره دارد. اگر همه موارد دیگر یکسان باشد، هرچه قشربندی آموزش عالی بیشتر باشد، نقش زمینه اجتماعی در فرایند به دست آوردن شغل مهم‌تر است (Triventi, 2014: 4).

با توجه به مطالب ارائه شده الگوی مفهومی زیر برای مطالعه چگونگی میانجی‌گری موقعیت فرد در نظام آموزش عالی در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی در بازار کار ارائه شده است که با داده‌های این پژوهش آزمون شده است.

آموزش‌هایی با کیفیت بهتر و بالاتر به آنها کمک می‌کند؛ در نتیجه، وزن سرمایه آن (در همه اشکال) بالاتر می‌رود و در مقابل طبقات فقیرتر که روابط اجتماعی ناکافی و بی‌کیفیتی دارند، توانایی افزایش سرمایه را نیز ندارند؛ بنابراین، نابرابری طبقاتی دائماً بازتولید می‌شود. بورديو برای آشکارکردن نقش سرمایه اجتماعی در حالی که آن را وسیله تشریح دارایی‌های اجتماعی می‌داند، معتقد است هنگامی که افراد مختلف با سرمایه‌های یکسان (اقتصادی، فرهنگی) بازده‌های متفاوتی به دست می‌آورند، به دلیل به‌کارگیری سرمایه گروهی (یا شبکه روابط) به وسیله آنان بوده است و اینجاست که سرمایه اجتماعی خود را نشان می‌دهد؛ پس سرمایه اجتماعی هرچند از سرمایه فرهنگی و اقتصادی مستقل نیست، ذاتاً سبب نابرابری می‌شود (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۵۸-۱۵۵).

برخی شرایط اجتماعی بر شدت این امر تأثیر می‌گذارند؛ مانند میزان نهادینه کردن روابط بین آموزش عالی و بازار کار که بر نقش زمینه اجتماعی بر سرانجام شغلی فارغ‌التحصیلان دانشگاه تأثیر می‌گذارد. این موضوع به میزان تکیه کردن فارغ‌التحصیلان بر کانال‌های رسمی (دفاتر استخدام، محل کار، آگهی در روزنامه و ...) یا غیررسمی (کمک والدین، خانواده یا دوستان) برای پیدا کردن شغل اشاره می‌کند. اعتماد زیاد به کانال‌های رسمی، ویژگی بارز کشورهای با روابط نهادینه شده زیاد بین آموزش عالی و بازار کار است؛ در حالی که استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نظام‌های با نهادینه کردن کم را متمایز می‌کند. در کشورهای نوع دوم که روابط بین آموزش عالی و بازار کار کمتر نهادینه شده است، نقش منشأ اجتماعی افزایش می‌یابد؛ زیرا فضای بیشتری برای اقدامات خانواده وجود دارد تا به فرزندانشان در یافتن شغل یا ارتقای شغلی کمک کنند (Triventi, 2013: 48).

کشورهایی که نظام آموزشی دانشگاهی در آنها گسترش داشته است، شاهد رقابت شدیدتر بین فارغ‌التحصیلان در انتقال به بازار کارند؛ بنابراین، تأثیر زمینه اجتماعی بر حقوق و مزایای شغلی بیشتر خواهد بود. این احتمال وجود دارد که در بافتی که تعداد زیادی از دانش‌آموزان به تحصیلات عالی راه

شکل ۱- الگوی مفهومی پژوهش

Figure 1- conceptual model of research

روش پژوهش

در این پژوهش که در چارچوب روش شناسی کمی قرار دارد، از روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. جامعه آماری شامل شاغلان تحصیلکرده‌ای است که از سال ۱۳۸۵ به این سو از دانشگاه‌های سراسر کشور فارغ‌التحصیل شده‌اند و در بخش‌های مختلف بازار کار در شهر اصفهان مشغول فعالیت‌اند که آمار دقیقی از این افراد در دسترس نبود. براساس نظر تورچ^۱ (۲۰۱۱) تأکید بر فارغ‌التحصیلان یک دوره، امکان این بررسی را فراهم می‌کند که آیا درجه تحصیلات عالی امکان‌رهایی از پس‌زمینه اجتماعی را فراهم می‌کند یا خیر. با توجه به اینکه هدف این پیمایش، تحلیل نقش میانجی‌گری قشربندی آموزش عالی در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی در بازار کار است، واحد تحلیل، فارغ‌التحصیلان دانشگاه و سطح تحلیل، خرد است. حجم نمونه با توجه به پیش‌فرض‌های سطح اطمینان، توان آزمون، حجم اثر و تعداد

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- سرمایه فرهنگی خانواده بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی مؤثر است.
- ۲- سرمایه اجتماعی خانواده بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی مؤثر است.
- ۳- سرمایه اقتصادی خانواده بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی مؤثر است.
- ۴- سرمایه اقتصادی خانواده بر سرمایه فرهنگی خانواده تأثیر دارد.
- ۵- موقعیت افراد در نظام آموزش عالی بر موقعیت شغلی آنها تأثیر دارد.
- ۶- سرمایه فرهنگی خانواده بر موقعیت شغلی افراد مؤثر است.
- ۷- سرمایه اجتماعی خانواده بر موقعیت شغلی افراد مؤثر است.
- ۸- سرمایه اقتصادی خانواده بر موقعیت شغلی افراد مؤثر است.

¹ Torch

متغیرهای درگیر در تحلیل و با استفاده از نرم‌افزار اسپاس سیمپل پاور تعداد ۵۳۰ نفر مشخص شد. شیوه نمونه‌گیری با توجه به پراکندگی جامعه آماری، به این صورت بود که ابتدا بخش‌های مختلف اقتصادی مشخص و سپس مراکز مختلف اقتصادی به شیوه تصادفی انتخاب شدند و با مراجعه به این مراکز، از شاغلان فارغ‌التحصیل دانشگاه‌ها به شیوه تصادفی نمونه‌گیری شد.

سنجش اعتبار (روایی) و قابلیت اعتماد (پایایی)

در کاربرد متعارف، سنجه معتبر سنجه‌ای است که همان نکته

مدنظر پژوهشگر را بسنجد؛ درواقع، اعتبارداشتن یا اعتبارنداشتن به خود سنجه مربوط نمی‌شود؛ بلکه به کاربرد آن برای سنجش موضوع بررسی شده مربوط می‌شود (دواس، ۱۳۸۱: ۲۶۳). در این پژوهش پرسش‌نامه با روش اعتبار صوری و نظرخواهی از استادان برآورد شد. برای سنجش پایایی پرسش‌نامه، ضریب آلفای کرونباخ به کار گرفته شد؛ بدین صورت که پرسش‌نامه اولیه در نمونه‌ای به حجم سی نفر پیش‌آزمون شد و پس از اعمال اصلاحات لازم، پرسش‌نامه نهایی تدوین و بین نمونه توزیع شد.

جدول ۱- روایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ

Table- 1 questionnaire validity using Cronbach's Alpha

مقدار ضریب	تعداد گویه	شاخص	متغیر
۰/۸۱	۶	آگاهی	سرمایه اجتماعی
۰/۷۰	۶	اعتماد	
۰/۷۳	۹	مشارکت	
۰/۸۵	۶	ارتباطات بیرون خانواده	
۰/۷۳	۸	تجسم یافته	سرمایه فرهنگی
۰/۸۳	۱۰	عینیت یافته	
۰/۷۶	۷	نهادینه شده	
۰/۷۸	۵		سرمایه اقتصادی
۰/۷۰۱	۳		نظام آموزش عالی جایگاه فرد در
۰/۸۸۲	۲		موقعیت شغلی

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

سرمایه فرهنگی خانواده (متغیر مستقل): با توجه به نظریه بوردیو، سرمایه فرهنگی شامل دانش، توانایی‌ها و اندوخته‌های فرد از کالاهای فرهنگی است که همگی با هم وضعیت فرد را در یک حوزه و زمینه می‌سازند (سیدمن، ۱۳۸۶: ۱۹۹). سرمایه

فرهنگی مجموعه‌ای از ثروت‌های نمادین است که به معلومات کسب شده به شکل رغبت‌های روحی و درونی اشاره دارد و به صورت موفقیت‌های مادی نمایان می‌شود و سرانجام خود را در عناوین و مدارک تحصیلی کسب شده جلوه‌گر می‌کند. پس کالاهای فرهنگی شامل آن دسته از کالاها

مسائل و مشکلات خود با اعضای خانواده و میزان پابندی اعضای خانواده به یکدیگر از جمله شاخص‌های سنجش اعتماد بوده است.

بعد مشارکت: این بعد با استفاده از شاخص‌های همکاری اعضای خانواده با یکدیگر، شیوه تصمیم‌گیری مشارکتی، گفتگو درباره مسائل تحصیلی و مسائل مهم زندگی و تشویق فرزندان به کسب نمرات بالاتر و موفقیت سنجیده شد.

شبکه روابط بیرونی: آشنایی و داشتن روابط با افراد و نقش‌هایی که قادر باشند برای تصمیم‌گیری درباره رشته تحصیلی، دانشگاه و شغل آینده با آنها مشورت یا در یافتن شغل به آنها کمک کنند، شاخص‌های اندازه‌گیری شبکه روابط بیرونی خانواده بودند.

تعداد گویه‌های مربوط به سنجش سرمایه اجتماعی ۲۸ گویه است که در قالب طیف لیکرت ارائه شده‌اند.

سرمایه اقتصادی خانواده (متغیر مستقل): از نظر بورديو سرمایه اقتصادی به درآمد پولی و سایر منابع و دارایی‌های مالی گفته می‌شود و تظاهر نهادینه‌اش را در حقوق مالکیت می‌یابد. سرمایه اقتصادی به واسطه خصلتش در دنیای امروز به منزله پول و اشیای مادی است که در مقابل تولید کالا و خدمات به کار می‌رود (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۳۷).

در این پژوهش برای سنجش سرمایه اقتصادی خانواده از میزان درآمد پدر، میزان درآمد مادر، ارزش منزل مسکونی (در صورت دارا بودن منزل شخصی)، داشتن اتاق شخصی در دوران تحصیل و میزان هزینه خانواده برای کلاس‌های تقویتی و معلم خصوصی استفاده شد.

موقعیت فرد در نظام آموزش عالی (متغیر میانجی): موقعیت فرد در نظام آموزش عالی به معنی جایگاه فرد در قشربندی آموزش عالی است و قشربندی آموزش عالی به میزان تفاوت در گزینش، کیفیت - اعتبار و ارزش بازار کار رشته‌ها و شاخه‌های مختلف تحصیلی و مؤسسات آموزش عالی اشاره دارد (Triventi, 2013).

در این پژوهش برای مشخص کردن موقعیت افراد در نظام آموزش عالی از سه متغیر استفاده شده است که در قالب متغیرهای ترتیبی اند: متغیر اول نوع دانشگاه است که به ۵ دسته

خواهد بود که تعریف‌کننده شیوه متمایزی از زیست است و دربرگیرنده اندیشه ویژه‌ای نیز خواهد بود (شهرام‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۹۰). براساس مبانی نظری، ابعاد مختلف سرمایه فرهنگی به صورت زیر عملیاتی شده‌اند:

سرمایه فرهنگی تجسم یافته: این بعد از طریق تمایل افراد به فعالیت در امور فرهنگی - هنری از قبیل نقاشی، مجسمه‌سازی، عکاسی، موسیقی و فیلم‌برداری و علاقه‌مندی به شرکت در کلاس‌های زبان، مهارت در ورزش و کامپیوتر سنجیده شد.

سرمایه فرهنگی عینیت یافته: با میزان مصرف کالاهای فرهنگی نظیر رفتن به موزه، نمایشگاه‌های هنری، کنسرت، تئاتر و کتابخانه‌های شهر و همچنین مطالعه کتاب‌های غیردرسی، هفته‌نامه‌ها یا ماهنامه‌های علمی - فرهنگی یا سیاسی، میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی سنجیده شد.

سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده: بعد نهادی‌شده سرمایه فرهنگی با شاخص‌هایی نظیر گواهی‌نامه‌های معتبر آموزشی، فرهنگی، هنری و ورزشی و مدارک تحصیلی سنجیده شد.

تعداد گویه‌های مربوط به سنجش سرمایه فرهنگی ۲۵ گویه است که در قالب طیف لیکرت ارائه شده‌اند.

سرمایه اجتماعی خانواده (متغیر مستقل): بورديو معتقد است سرمایه اجتماعی، جمع منافع واقعی یا بالقوه‌ای است که حاصل شبکه بادوام روابط کم و بیش نهادینه‌شده آشنایی و شناخت متقابل یا عضو شدن در یک گروه است. شبکه‌ای که هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه اجتماعی برخوردار و آنان را مستحق اعتبار می‌کند (فیلد، ۱۳۸۶: ۱۴۷).

سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از مفاهیم مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که هماهنگی و همکاری را برای سود متقابل تسهیل می‌کنند و سبب کارآمدی جامعه در فعالیت‌های هماهنگ می‌شوند (wall et al., 1998: 311). در این پژوهش سرمایه اجتماعی در چهار بعد سنجیده شده است:

بعد آگاهی: با شاخص‌هایی از قبیل اطلاع والدین از وضعیت تحصیلی و دوستان فرزندان‌شان و اطلاع و درک متقابل اعضای خانواده از مسائل و مشکلات یکدیگر سنجیده شد.

بعد اعتماد: اعتماد فرد به اعضای خانواده و مطرح کردن

در این بخش مهم‌ترین یافته‌های پژوهش در دو قسمت یافته‌های توصیفی (توصیف نمونه آماری پژوهش و توصیف متغیرهای اصلی پژوهش) و یافته‌های استنباطی ارائه می‌شود.

یافته‌های توصیفی

توزیع نسبی پاسخگویان برحسب جنسیت نشان می‌دهد ۳۶/۹ درصد از پاسخگویان زن و ۶۳/۱ درصد از پاسخگویان مرد بوده‌اند. ۱۵/۳ درصد از پاسخگویان مدرک کاردانی، ۴۸/۸ درصد کارشناسی، ۲۷/۹ درصد کارشناسی ارشد، ۴/۹ درصد دکتری، ۰/۲ پزشکی و ۳ درصد تخصص در پزشکی داشته‌اند. ۲۰/۵ درصد از پاسخگویان در رشته‌های علوم انسانی، ۴/۳ درصد روان‌شناسی، ۱۰/۲ درصد حقوق و علوم قضایی، ۱۹/۸ درصد رشته‌های مربوط به کسب و کار، ۷/۳ درصد رشته‌های علوم، ۲۸/۶ درصد رشته‌های فنی و مهندسی و ۹/۲ درصد رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی تحصیل کرده‌اند. همچنین نوع دانشگاه ۳۵/۴ درصد از پاسخگویان دانشگاه دولتی، ۳۳/۹ درصد دانشگاه آزاد، ۱۲/۴ درصد دانشگاه پیام نور، ۵/۱ درصد دانشگاه غیرانتفاعی و ۱۳/۲ درصد علمی - کاربردی بوده است.

دولتی، آزاد، پیام‌نور، غیرانتفاعی و علمی - کاربردی تقسیم شده است. متغیر دوم مدت زمان تحصیل فرد یا مدرک تحصیلی فرد است. متغیر سوم رشته تحصیلی است که به هفت مقوله تقسیم می‌شود: ۱- علوم انسانی ۲- روان‌شناسی ۳- حقوق ۴- رشته‌های مربوط به کسب و کار از قبیل اقتصاد، مدیریت و حسابداری ۵- علوم: فیزیک، شیمی، ریاضی ۶- رشته‌های فنی و مهندسی و ۷- رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی.

موقعیت شغلی (متغیر وابسته): موقعیت شغلی به معنی رابطه شخص با بازار است؛ به دیگر سخن، مردم در موقعیت‌های شغلی براساس میزان مهارت رده‌بندی شده برای به دست آوردن پاداش‌های بیشتر مانند درآمد تلاش می‌کنند. در ساختار موقعیت‌های شغلی جامعه چیزی همانند بازار رقابت وجود دارد. مردم برای به دست آوردن مهارت‌های بیشتر با یکدیگر رقابت می‌کنند؛ زیرا می‌خواهند پاداش‌های بیشتری را دریافت کنند و از پلکان شغلی بالا بروند. برای سنجش موقعیت شغلی افراد نیز از میزان درآمد و پایگاه شغلی آنان استفاده شده است. این دو گویه در قالب متغیر فاصله ای سنجیده شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

جدول ۲- توصیف متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش با استفاده از شاخص‌های توصیفی

Table -2 description of dependent and independent variable of research using descriptive indexes

شاخص	سرمایه اقتصادی	سرمایه فرهنگی	سرمایه اجتماعی	موقعیت فرد در نظام آموزش عالی	موقعیت شغلی
میانگین	۶/۰۲	۲/۴۵	۳/۵۵	۱۲/۶۹	۷/۹۸
میانه	۵	۲/۳۸	۳/۶۰	۱۳	۷
نما	۴	۱/۶۹	۳/۳۹	۱۴	۷
واریانس	۹/۲۳	۰/۵۸	۰/۲۸	۱۷/۰۲	۸/۲۵
کشیدگی	-۰/۱۸	-۰/۳۶	۰/۱۲	۰/۶۴	۳/۲۱
چولگی	۰/۶۹	۰/۴۳	-۰/۴۲	۰/۴۲	۱/۴۶
کمینه	۲	۱	۱/۴۳	۴	۲
بیشینه	۱۶	۴/۵۴	۴/۸۶	۲۴	۲۰

ساختاری کوواریانس محور برازش می‌شوند.

فرضیه‌های یک تا سه به تأثیر سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده بر موقعیت فرد در نظام آموزش

یافته‌های استنباطی

در این قسمت فرضیه‌های پژوهش بررسی و سپس الگوی مفهومی پژوهش با استفاده از رویکرد مدل سازی معادله

عالی اختصاص دارند. برای بررسی تأثیر آنها بر متغیر میانجی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول ۳- برآورد ضریب همبستگی پیرسون برای تأثیر متغیرهای مستقل پژوهش بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی

Table- 3 estimation of Pearson's correlation coefficient for the effect of independent variable of research on individual position in higher education system

متغیر	ضریب پیرسون	سطح معناداری
سرمایه فرهنگی خانواده	۰/۶۴۱	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی خانواده	۰/۱۷۳	۰/۰۰۰
سرمایه اقتصادی خانواده	۰/۴۳۰	۰/۰۰۰

مقادیر برآورد شده در جدول بالا بیان کننده این است که تأثیر متغیرهای سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی خانواده بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی به لحاظ آماری معنادار است. تأثیر سرمایه فرهنگی خانواده بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی در سطح بالایی است و از بین متغیرهای مستقل بیشترین تأثیر را بر موقعیت افراد در نظام آموزش عالی دارد. بعد از تأثیر سرمایه فرهنگی خانواده، بر اساس فرضیه چهارم، سرمایه اقتصادی خانواده بر سرمایه فرهنگی آن تأثیر دارد. برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول ۴- برآورد ضریب همبستگی پیرسون برای تأثیر سرمایه اقتصادی بر سرمایه فرهنگی

Table- 4 estimation of Pearson's correlation coefficient for effect of economic capital on cultural capital

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
	۰/۴۴۰	۰/۰۰۰

جدول بالا نشان می‌دهد ضریب همبستگی پیرسون بین این دو متغیر معنادار است و سرمایه اقتصادی خانواده بر سرمایه فرهنگی تأثیر در حد متوسطی دارد. فرضیه‌های پنج تا هشت به تأثیر متغیرهای مستقل (سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی خانواده) و میانجی (موقعیت افراد در نظام آموزش عالی) پژوهش بر موقعیت شغلی افراد مربوط اند که برای بررسی این فرضیه‌ها نیز از آماره ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول ۵- برآورد ضریب همبستگی پیرسون برای رابطه متغیرهای مستقل و میانجی پژوهش بر موقعیت شغلی افراد

Table- 5 estimation of Pearson's correlation coefficient for relation of independent variable and mediation of research on individual career position

متغیر	ضریب پیرسون	سطح معناداری
موقعیت افراد در نظام آموزش عالی	۰/۵۶۹	۰/۰۰۰
سرمایه فرهنگی خانواده	۰/۴۵۷	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی خانواده	۰/۱۲۸	۰/۰۰۳
سرمایه اقتصادی خانواده	۰/۲۸۰	۰/۰۰۰

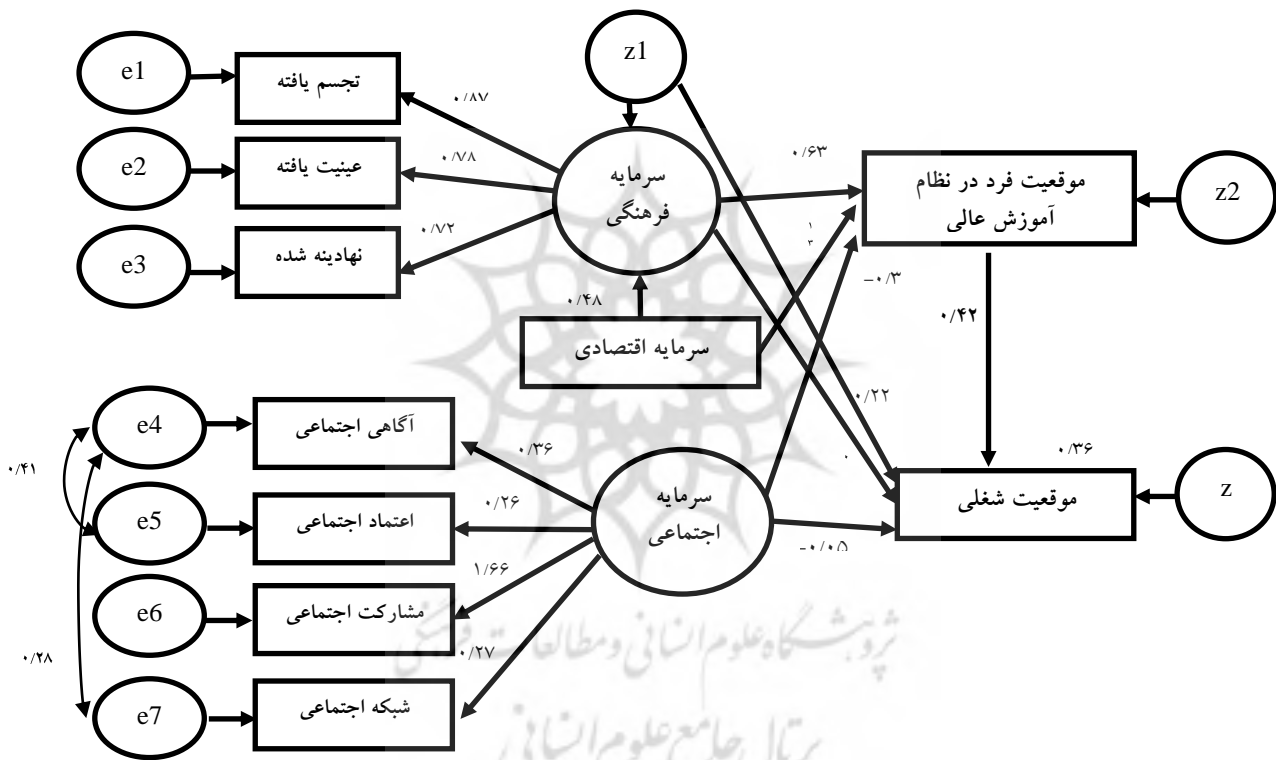
جدول بالا نشان می‌دهد تأثیر متغیرهای مستقل و میانجی پژوهش بر موقعیت شغلی افراد به لحاظ آماری معنادار است.

جدول بالا نشان می‌دهد تأثیر متغیرهای مستقل و میانجی پژوهش بر موقعیت شغلی افراد به لحاظ آماری معنادار است.

برازش الگو

برای برآوردهای مربوط به برازش کلیت مدل معادله ساختاری و همچنین پارامتر اصلی این الگو (اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل پژوهش بر موقعیت شغلی افراد) از رویکرد مدل سازی معادله ساختاری کوواریانس محور استفاده شد که در شکل و جداول زیر گزارش شده است:

از بین متغیرها، موقعیت افراد در نظام آموزش عالی بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته دارد و این ارتباط در سطح بالایی است؛ سپس سرمایه فرهنگی بیشترین تأثیر را بر موقعیت شغلی دارد و این ارتباط در سطح متوسط برآورد می شود. سرمایه اقتصادی خانواده تأثیر نسبتاً متوسطی بر موقعیت شغلی دارد و سرمایه اجتماعی خانواده نیز تأثیر مثبتی بر موقعیت شغلی افراد دارد.

شکل ۲- مدل معادله ساختاری اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل و متغیر میانجی پژوهش بر موقعیت شغلی

Figure 2- model of structural equation of direct and indirect effects of dependent and independent variables of research mediation on career position

جدول ۶- برآورد مقادیر شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

Table -6 estimation of amounts of evaluation indexes of generality model of structural equation

هلتز	برازش مقتصد		برازش تطبیقی				برازش مطلق		شاخص
	RMSEA	CMIN/DF	DF	PCFI	CFI	TLI	GFI	CMIN	
۱۳۱	۰/۰۹	۵/۹۷	۲۸	۰/۵۸	۰/۹۳	۰/۸۸	۰/۹۵	۱۶۷/۲۴	مقدار

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیان‌کننده این‌اند که داده‌های پژوهش، از الگوی مفروض تدوین شده حمایت می‌کنند؛ به عبارت دیگر، برازش داده‌ها به الگو برقرار و همگی شاخص‌ها بر مطلوب بودن مدل معادله ساختاری دلالت دارند.

جدول ۷- برآورد اثرات کل، مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر موقعیت شغلی

Table -7 estimation of entire affects, direct and indirect, of independent variables on the variable of career position

متغیر مستقل	میانجی	متغیر وابسته	ضریب تعیین	برآورد	
				کل	مستقیم
				P	Beta
سرمايه فرهنگي				۰/۰۱۲	۰/۴۸
سرمايه اقتصادي	موقعیت فرد در نظام آموزش عالی	موقعیت شغلی	۰/۳۶	۰/۰۱۴	۰/۲۹
سرمايه اجتماعي				۰/۰۲۳	-۰/۰۶
موقعیت فرد در نظام آموزش عالی				۰/۰۱۴	۰/۴۲

متغیر موقعیت شغلی به لحاظ آماری معنادار نیست؛ بنابراین، فرضیه مربوط به اثر این متغیرها بر موقعیت شغلی افراد در جامعه آماری پژوهش پذیرفته نمی‌شود. اثر این متغیرها بر متغیر موقعیت شغلی در نمونه آماری پژوهش ناشی از تصادف یا خطای نمونه‌گیری برآورد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد قابلیت تعمیم به جامعه آماری پژوهش را ندارد.

ج) مقدار ضریب تأثیر غیرمستقیم متغیر سرمایه فرهنگی بر متغیر موقعیت شغلی افراد برابر (Beta = ۰/۲۶) به دست آمد که در سطح (P < ۰/۰۵) معنادار است؛ بنابراین، فرضیه پژوهش مبنی بر نقش میانجی متغیر موقعیت فرد در نظام آموزش عالی در رابطه بین دو متغیر سرمایه فرهنگی و موقعیت شغلی پذیرفته می‌شود. با توجه به اینکه اثر مستقیم متغیر سرمایه فرهنگی بر موقعیت شغلی به لحاظ آماری معنادار است، میانجی‌گری متغیر موقعیت فرد در نظام آموزشی در رابطه بین دو متغیر سرمایه فرهنگی و موقعیت شغلی از نوع جزئی برآورد می‌شود.

د) مقدار ضریب تأثیر غیرمستقیم متغیر سرمایه اقتصادی بر متغیر موقعیت شغلی افراد برابر (Beta = ۰/۲۹) به دست آمد که در سطح (P < ۰/۰۵) معنادار است؛ بنابراین، فرضیه

مقادیر برآوردشده در جدول بالا موارد زیر را نشان می‌دهند:

الف) ضریب تعیین برابر با (R² = ۰/۳۶) است؛ یعنی ۳۶ درصد از تغییرات متغیر موقعیت شغلی برحسب متغیرهای مستقل پژوهش تبیین می‌شود. با توجه به مقادیر مربوط به حجم اثر شاخص ضریب تعیین این مقدار بزرگ برآورد می‌شود؛ به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل پژوهش در حد بالایی توان تبیین واریانس متغیر موقعیت شغلی افراد را دارند.

ب) ضرایب مربوط به اثرات مستقیم متغیرهای مستقل پژوهش (سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و موقعیت فرد در نظام آموزش عالی) به ترتیب برابر با (Beta = ۰/۲۲)، (Beta = ۰/۰)، (Beta = -۰/۰۵) و (Beta = ۰/۴۲)

برآورد شده است که اثر متغیرهای سرمایه فرهنگی و موقعیت فرد در نظام آموزش عالی در سطح (P < ۰/۰۵) معنادار است؛ بنابراین، فرضیه پژوهش مربوط به اثر این متغیرها بر متغیر موقعیت شغلی پذیرفته می‌شود و با توجه به ضرایب تأثیر می‌توان گفت اثر این متغیرها بر متغیر موقعیت شغلی مستقیم و در حد متوسط و ضعیف برآورد می‌شود؛ در حالی که اثر متغیرهای سرمایه اقتصادی و سرمایه اجتماعی بر

وجود دارد و افراد دارای جایگاه بالاتر در نظام آموزش عالی، موقعیت شغلی بالاتری دارند. ممکن است این نتیجه برداشت شود که نظام آموزشی، چنانکه کارکردگرایان می‌گویند، سبب شایسته‌سالاری - که افراد بهتر را برای مشاغل و نقش‌های ویژه در جامعه آماده می‌کند - شود (Archer et al., 2003: 8)؛ اما نتایج دیگر این پژوهش ما را به تأمل بیشتر و بازنگری در دیدگاه‌های کارکردگرا وامی‌دارد.

در جوامعی که میزان زیادی از مشارکت در آموزش عالی وجود دارد، خانواده‌های دارای سرمایه اجتماعی بالاتر، اطلاعات بهتر و بیشتری را درباره دانشگاه و رشته‌های تحصیلی و آینده آنها به دست می‌آورند؛ بنابراین، منطقی است که آنها سعی خواهند کرد برخورداری‌های فرزندان‌شان را با پذیرش انتخاب‌های راهبردی در نظام مدرسه به گونه‌ای حفظ کنند که نظریه نابرابری پایدار پیشنهاد کرده است. چنانچه نتایج نشان می‌دهند بین سرمایه اجتماعی و جایگاه فرد در نظام آموزش عالی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد؛ یعنی افراد دارای سرمایه اجتماعی بالاتر، جایگاه بهتری نیز در نظام آموزش عالی دارند. هرچند در مدل سازی معادله ساختاری اثر مستقیم و غیرمستقیم سرمایه اجتماعی بر موقعیت شغلی معنادار نشد، نقش سرمایه اجتماعی در پیدا کردن شغل بسیار مؤثر بوده است؛ به طوری که حدود ۳۷/۳ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند از طریق کانال‌های رسمی از قبیل آگهی استخدام، دفاتر استخدام یا بورسیه تحصیلی از وجود شغلشان آگاه شده‌اند و برای کار اقدام کرده‌اند و ۶۲/۷ درصد از پاسخگویان از کانال‌های غیررسمی یعنی از طریق خانواده و دوستان و آشنایان از وجود شغلشان آگاه شده‌اند و برای کار اقدام کرده‌اند. این موضوع در شرایطی که کشور با بیکاری گسترده فارغ التحصیلان دانشگاه روبه‌روست، اهمیت زیادی دارد.

با وجود گسترش مراکز آموزش عالی در کشور به دلیل محدودیت در پذیرش رشته‌ها و دانشگاه‌های خاص، رقابت بین شرکت کنندگان در کنکور سراسری بالاست. این امر سبب می‌شود خانواده‌ها منابع مالی بسیاری را برای موفقیت

پژوهش مبنی بر نقش میانجی متغیر موقعیت فرد در نظام آموزش عالی در رابطه بین متغیر سرمایه اقتصادی و موقعیت شغلی پذیرفته می‌شود. با توجه به اینکه اثر مستقیم متغیر سرمایه اقتصادی بر موقعیت شغلی به لحاظ آماری معنادار نیست، میانجی‌گری متغیر موقعیت فرد در نظام آموزشی در رابطه بین دو متغیر سرمایه اقتصادی و موقعیت شغلی از نوع کامل برآورد می‌شود.

ه) مقدار ضریب تأثیر غیرمستقیم متغیر سرمایه اجتماعی بر متغیر موقعیت شغلی افراد برابر $(\beta = -0.01)$ به دست آمد که در سطح $(P < 0.05)$ معنادار نیست؛ بنابراین، فرضیه پژوهش مبنی بر نقش میانجی متغیر موقعیت فرد در نظام آموزش عالی در رابطه بین متغیر سرمایه اجتماعی و موقعیت شغلی پذیرفته نمی‌شود؛ به عبارت دیگر، مقدار اثر غیرمستقیم ضعیف این متغیر بر متغیر موقعیت شغلی در نمونه آماری پژوهش ناشی از تصادف یا خطای نمونه‌گیری برآورد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد قابلیت تعمیم به جامعه آماری پژوهش را ندارد.

نتیجه

به باور گیدنز (۱۳۸۲) بسیاری از مردم در جوامع امروزی گمان می‌کنند هرکسی که سخت‌کوش و دارای پشتکار کافی باشد، به بالاترین موقعیت‌ها می‌رسد. با وجود این، آمار نشان می‌دهد تعداد بسیار کمی از اینگونه افراد موفق می‌شوند. حتی در یک جامعه کاملاً سیال که هرکس دقیقاً فرصت برابر برای رسیدن به بالاترین موقعیت‌ها را داشته باشد، تنها اقلیت کوچکی خواهند توانست موفق شوند. نظم اجتماعی - اقتصادی در بالا به شکل هرمی و تنها با تعداد نسبتاً اندکی از موقعیت‌های قدرت، ثروت یا منزلت است.

در دنیای امروز رسیدن به رفاه بیشتر، ارتباط بسیار زیادی با سطح معلومات و تحصیلات دارد؛ زیرا بیشتر امور در دنیای امروز تخصصی شده‌اند. نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهند بین موقعیت فرد در نظام آموزش عالی و آینده شغلی او رابطه

تقویت آن کمک می‌کنند (Sullivan, 2001: 894-5)؛ بنابراین، نظام آموزشی نابرابری‌های فرهنگی دانش‌آموزان را قانونی و بازتولید می‌کند. یافته‌های پژوهش در راستای مبانی نظری نشان دادند افراد دارای سرمایه فرهنگی بالاتر، موقعیت بهتری در نظام آموزش عالی و موقعیت شغلی بالاتری دارند. یافته‌های پژوهش با نتایج پژوهش‌های گلدتورپ (2000)، تسوی (2003)، آریاس و همکاران (2004)، الون (2009)، برگ و فینک (2009)، شلیت و همکاران (2010) جری و همکاران (2017) و زارع و لطفی (۱۳۹۱) همخوانی دارد.

نظریه پردازان تضاد معتقدند نابرابری‌های اجتماعی از طریق آموزش بازتولید شده مشروعیت می‌یابند. این دیدگاه معتقد است بین نظام آموزشی و نظام اجتماعی همخوانی وجود دارد؛ بدین معنا که نابرابری شدید در جامعه در نظام آموزشی نیز منعکس است؛ از این رو، هرچه نابرابری در پایگاه‌های اجتماعی شدیدتر باشد، تقویت این نابرابری در نظام آموزشی نیز بیشتر خواهد شد (Holsinger & Jakob, 2008: 270)؛ بنابراین، از بین بردن فقر، بیکاری و تبعیضات جنسی، فقط از طریق دگرگونی ساختی امکان‌پذیر است و نظام آموزشی در این شرایط فراهم‌کننده تحرک بیشتر نخواهد بود؛ بلکه با توجه به رابطه اجتماعی و پیامدهای کسب مدرک، این فقیران هستند که فقیرتر خواهند شد. از سویی نظام آموزشی فعلی، بخش جدایی‌ناپذیر جامعه سرمایه‌داری است (گیدنز، ۱۳۹۷: ۵)؛ زیرا مدیران، دانش‌آموزان و دانش‌جویان، معلمان و والدین، ارزش‌ها و هنجارهایشان را درباره کار، موفقیت، رقابت و پایگاه اجتماعی، به‌طور عمده از ارزش‌ها و هنجارهای جهان‌بینی رسمی سرمایه‌داری دریافت می‌کنند (کارنوی، ۱۳۶۸: ۱۸).

نتایج پژوهش نشان می‌دهند جامعه شایسته‌سالاری که دورکیم (۱۳۸۱) انتظار داشت در آن نقش وراثت در مشاغل کاهش یابد و نابرابری نه ناشی از نیروهای بیرونی که تفاوت در شایستگی‌های فردی، استعدادها و تلاش‌های فرد برای خدمت به جامعه را منعکس کند، تحقق نیافته است. پس در جامعه‌ای که بین بزرگسالان از نظر نقش‌های اجتماعی آنان نابرابری‌های شدید وجود دارد، فعالیت نظام آموزشی

فرزندانشان سرمایه‌گذاری کنند؛ از این رو، خانواده‌های کم‌بضاعت ظرفیت خطرپذیری کمتری برای سرمایه‌گذاری در امر آموزش از خود نشان می‌دهند؛ به همین دلیل فرزندان خانواده‌های مرفه در رقابت با فرزندان با هزینه خانواده‌های پایین‌تر، شانس بیشتری برای تحرک صعودی دارند. در این پژوهش نیز افراد دارای خانواده‌های با سرمایه اقتصادی بالاتر، موقعیت بالاتری در نظام آموزش عالی و موقعیت شغلی بهتری داشتند که کل تأثیر سرمایه اقتصادی بر موقعیت شغلی از طریق میانجی‌گری جایگاه فرد در نظام آموزش عالی انجام می‌شود. این یافته نیز در راستای مبانی نظری مرتبط با بازتولید نابرابری‌های اجتماعی از طریق آموزش است.

بر اساس نظریه بورديو، بچه‌های خانواده‌های طبقات متوسط به دلیل داشتن سرمایه فرهنگی، در کسب مدارک آموزشی احتمال موفقیت بیشتری دارند. از نظر او پیش فرض نظام آموزشی بر این امر استوار است که سرمایه فرهنگی در اختیار آن است و توزیع سرمایه فرهنگی به وسیله این نظام صورت می‌گیرد؛ در حالی که تنها تعداد اندکی از دانش‌آموزان سرمایه فرهنگی را کسب می‌کنند؛ بنابراین، روشن است که ناکارایی زیادی در انتقال آموزشی وجود دارد. این مسئله از آنجا ناشی می‌شود که دانش‌آموزان آنچه را معلمانشان می‌گویند درک نمی‌کنند؛ اما با وجود این واقعیت که دانش‌آموزان طبقات پایین در رقابت برای کسب مدارک آموزشی، احتمال موفقیت کمتری دارند، نتایج این رقابت در بیشتر موارد شایسته‌انگاران پنداشته می‌شود و مشروع به نظر می‌رسد. در مجموع نظر بورديو درباره بازتولید فرهنگی این است که در خانواده‌های طبقات بالا میزان زیادی از سرمایه فرهنگی وجود دارد و دانش‌آموزان دارای طبقات بالا را در رقابت با دانش‌آموزان طبقات پایین قادر می‌سازد تا موفقیت طبقاتی‌شان را بازتولید کنند و به موقعیت سلطه‌ای که دارند، مشروعیت بخشند؛ البته برخی از دانش‌آموزان طبقات پایین در نظام آموزشی موفقیت‌هایی کسب می‌کنند؛ اما این موفقیت‌ها به جای اینکه موجب به چالش کشیدن نظام آموزشی شود، با تفسیر این موقعیت‌ها به شایسته‌سالار بودن نظام آموزشی، به

- سیدمن، الف. (۱۳۸۶). کشاکش آرا در جامعه‌شناسی، ترجمه: هادی جلیلی، تهران: نشرنی.
- شهرام‌نیا، الف؛ مرندی، ز؛ محرابی‌کوشکی، ر. و سیستانی، م. (۱۳۹۴). «رابطه مصرف رسانه‌ای و سرمایه فرهنگی»، فصلنامه رفاه اجتماعی، ش ۵۹، ص ۱۸۹-۲۲۱.
- فیلد، ج. (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی، ترجمه: غلامرضا غفاری و حسین رمضانی، تهران: کویر.
- قارون، م. (۱۳۸۲). «تأثیر وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانوار بر تقاضا برای آموزش عالی»، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ش ۳۰، ص ۷۴-۴۳.
- کارنوی، م. (۱۳۶۸). آموزش و پرورش در خدمت امپریالیسم فرهنگی، ترجمه: محبوبه مهاجر، تهران: امیرکبیر.
- کانل، و. ف. (۱۳۶۸). تاریخ آموزش و پرورش در قرن بیستم، ترجمه: حسن افشار، تهران: مرکز.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۲). جامعه‌شناسی، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آ. (۱۳۹۷). ساختار طبقاتی جوامع پیشرفته، ترجمه: عسکر قهرمان‌پور، تهران: تیسرا.
- Alon, S. (2009) The evolution of class inequality in higher education: competition, exclusion and adaptation. *American Sociological Review*, 74, 731-755.
- Archer, L. Hutchings, M. & Ross, A. (2003) *Higher Education and Social Class: Issues of Exclusion and Inclusion*. London and New York: Routledgefalmer.
- Arias, O. Yamada, G. & Tejerina, L. (2004) Education, Family background and racial earnings inequality in brazil. *International Journal of Manpower*, 25(3/4), 355-375.
- Bathmaker, A. Ingram, N. & Waller, R. (2013) Higher education, social class and the mobilisation of capitals: recognising and playing the game. *British Journal of Sociology of Education*, 34, 723-743.
- Bergh, A. & Fink, G. (2009) Higher education, elite institutions and inequality. *European Economic Review*, 53, 376-384.
- Boudon, R. (1974) *Education Opportunity and Social Inequality Changing Prospects in Western Society*. New York: Wiley.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1992) *Invitation to*

به‌گونه‌ای خواهد بود که افراد را برای جاگرفتن در سلسله مراتب مشاغل و درآمدها، به اشکال مختلف و متفاوت با یکدیگر اجتماعی کند. به این ترتیب، نظام آموزشی در نهایت کوششی خواهد بود در جهت نوعی دسته‌بندی، قشریندی و قراردادن شاگردان در سلسله‌مراتب شغلی به گونه‌ای که در نهایت، جایگاه آنان در سلسله مراتب تولید، مشروع و قانونی جلوه کند؛ بنابراین، از بین رفتن نابرابری‌ها، مستلزم بازتوزیع منابع و استفاده از راهکارهایی برای از بین بردن فقر و بیکاری و تبعیضات جنسی و همچنین عادلانه تر کردن تقسیم مزایا بین مشاغل است. در کشورهای نظیر کشور ما که نظام آموزشی انبوهی دارند، رقابت شدیدی بین فارغ‌التحصیلان در انتقال به بازار کار وجود و تأثیر زمینه اجتماعی بر حقوق و مزایای شغلی بیشتر می‌شود. در چنین شرایطی تنها با ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب می‌توان ورود فارغ‌التحصیلان به بازار کار را تسهیل کرد و نقش زمینه اجتماعی در ورود به بازار کار را کم‌رنگ‌تر کرد.

منابع

- بودن، ر. (۱۳۷۰). منطق اجتماعی، ترجمه: عبدالحین نیک‌گهر، تهران: جاویدان.
- بورديو، پ. (۱۳۸۴). «شکل‌های سرمایه» در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، تدوین: کیان تاجبخش، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه. ۱۳۲-۱۶۰.
- بورديو، پ. (۱۳۸۹). نظریه کنش، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران: نقش و نگار.
- دواس، دی. الف. (۱۳۸۱). پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نابی، تهران: نشر نی.
- دورکیم، الف. (۱۳۸۱). تقسیم کار اجتماعی، ترجمه: باقر پرهام. تهران: مرکز.
- زارع، ب. و لطفی، م. (۱۳۹۱). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تحرک بین‌نسلی در شهر کرمانشاه»، مسائل اجتماعی ایران، س ۴، ش ۱، ص ۱۳۹-۱۱۳.

- education transitions, track mobility and social background effects. *American Journal of Sociology*, 106 (6), 1642-1960.
- Mare, R. (1980) Social background and school continuation decisions. *Journal of the American Statistical Association*, 75, 295-305.
- Schlicht, R. Stadelman-Steffen, I. & Freitag, M. (2010) Educational inequality in the eu. *European Union Politics*, 11 (1), 29-59.
- Shavit, Y. & Blossfeld, H. (2007) *Persistent Inequality Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder, Co: Westview press.
- Sullivan, A. (2001) Cultural capital and educational attainment. *Sociology*, 35, 893-912.
- Torch, F. (2011) Is a college degree still the great equalizer? integrational mobility across levels of schooling in the united states. *American Journal of Sociology*, 117 (3), 763-807.
- Treiman, D. J. (1970) Industrialization and social stratification. In E. O. Laumann (Ed.), *Social Stratification: Research and Theory for the 1970s*. Indianapolis: Bobbs -Merrill company. 207-234.
- Triventi, M. (2013) The role of higher education stratification in the reproduction of social inequality in the labor market. *Research in Social Stratification and Mobility*, 32, 45-63.
- Triventi, M. (2014) "Education as a Positional Good: Implications for Social Inequalities in Educational Attainment in Italy." *Research in Social Stratification and Mobility*. 35: 45-63.
- Tsui, L. (2003) Reproducing social inequalities through higher education: critical thinking as valued capital. *Journal of Negro Education*, 72 (3), 318-330.
- Wall, E. Gabriele, F. & Frans, S. (1998) Getting the goods on social capital. *Rural Sociology*, 63 (2), 300-322.
- Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Breen, R. (2004) *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University press.
- Breen, R. & Jonsson, J. O. (2005) Inequality of opportunity in comparative perspective : recent research on educational attainment and social mobility. *Annual Review of Sociology*, 31, 223-243.
- Brint, S. & Karabel, J. (1989) *The Diverted Dream: Community Colleges and the Promise of Educational Opportunity in America 1900-1985*. New yourk: Oxford University Press.
- Busemeyer, M. R. (2012) Inequality and the political economy of education: An analysis of individual prefereces in oecd countries *Journal of European Social Policy*, 22 (3): 219-240.
- Erikson, R. & Jonsson, J. O. (1998) Social origin as an interest-bearing asset: family background and labor-market rewards among employees in sweden. *Acta Sociologica*, 41, 19-36.
- Grodsky, E. (2007) Compensatory scholarship in higher education. *American Journal of Sociology*, 112 (6), 1662-1712.
- Goldthorpe, J. H. (2000) *On Sociology: Numbers, Narratives and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Hansen, M. N. (2001) Education and economic rewards, varations by social class origin and income measures. *European Sociological Review*, 17, 209-231.
- Holsinger, D. B. & Jakob W. J. (2008) *Inequality in Aeducation Comparative Education Research Center*. Hong Kong: University of Hong Kong.
- Hout, M. I. (1988) More universalism less structural mobility: The american occupational structure in the 1980, *American Journal of Sociology*. 93, 1358-1400.
- Jury, M. Smeding, A. Stephens, N. Nelson, J. & Aelenei, C. (2017) The experience of low-ses students in higher education: psychological barriers to success and interventions to reduce social-class inequality. *Journal of Social Issues*, 37, 213-245.
- Kalmjin, M. (1994) Motheers occupational status and childrens schooling. *American Sociological Review*, 59, 257-275.
- Katsilis, J. & Richard, R. (1990) Cultural capital, student achievement and educational reproduction: the case of greece. *American Sociological Review*, 55, 270-89.
- Leathwood, C. (2004) A critique of institutional inequalities in higher education. *Theory and Research in Education*, 2 (I), 31-48.
- Lucas, S. R. (2001) Effectively maintained inequality: